

AGRO KIMYO HIMOYA VA O'SIMLIKLAR KARANTINI

ISSN 2181-8150

Илмий-амалий журнал

Махсус сон. 2022

agro kimyo himoya

Birgalikda yetishtiramiz!

«IFODA» – келажак сари қўйган ишончли ва инновацион қадамингиз!

«IFODA» – сиз орзу қилинг, биз амалга оширамиз!

«IFODA» – хирмонингиз мўл бўлиши кафолати!

«IFODA» – деҳқон ва фермерлар нажоткори!

«IFODA» – ҳар ер, ҳар боғ, ҳар тупроқда!

«IFODA» – биргаликда етиштирамиз!

(78) 147 05 00

www.ifoda.uz

@ifodaagroconsulting

НЎХАТ ОРАСИДА УЧРАЙДИГАН БИР ВА КЎП ЙИЛЛИК ҒАЛЛАСИМОН БЕГОНА ЎТЛАРНИНГ ТУРЛАРИ, МИҚДОРИ, УЧРАШ ДАРАЖАСИ

Турдиева Нилуфар Мўминовна, профессор,
Абдулазиз Юлдошев, илмий изланувчи,
Дилнура Тоғаева, Шохрух Тоғаев, АГТУ талабалари.

Аннотация: Бегона ўтлар қишлоқ хўжалиги экинларини ҳосилдорлигини ва сифатини камайтиради. Экинзор бегона ўтлар билан ўртача зарарланганда 20-25% га камаяди, кучли зарарланганда эса мутлақо ҳосил олинмаслиги мумкин.

Калим сўзлар: гербицид, препарат, иккипаллали, бегона ўтлар, нўхат, биологик самарадорлик.

Annotation. The Weeds reduce the productivity of the agricultural cultures, worsen the quality to product. Under average sowing productivity falls on 20-25%, but under strong in general possible not to get the harvests.

Key words: herbicide, preparation, dicotyledonous plants, weed plant, corn, and biological effectiveness.

Ёввойи ўтлар ёки бегона ўтлар қишлоқ хўжалиги ерларида учрайдиган инсон томонидан экилмаган ўсимликлардир. Бегона ўтларнинг зарари туфайли қишлоқ хўжалиги экинларининг ҳосилдорлиги пасайиб, сифати ёмонлашади.

Ифлослантирувчи бегона ўтлар бир экин орасида бошқа экиннинг учрашидир.

• Бегона ўтлар: деҳқончиликга мўлжалланган ерларда, ўрмонларда ёки одамлар яшайдиган ерларда учрайдиган номақбул ўсимлик.

• Экинларнинг зарарланиши: бегона ўтлар сони ёки уларнинг экин майдони бирлигига тўғри келадиган массаси.

• Тупроқдаги бегона ўтлар: тупроқдаги бегона ўтлар уруғлари ва уларнинг вегетатив кўпайиш органларининг майдондаги ёки ҳажм бирлигидаги сони.

• Дастлабки экин [тупроқ, уруғлик] зарарланиши: бегона ўтларга қарши курашдан олдинги экиннинг [тупроқ, уруғлик] бегона ўтлар билан зарарланиши.

• Тупроқдаги бегона ўтлар уруғининг захираси: тупроқ бирлигига тўғри келадиган бегона ўтлар уруғлари сони.

Бегона ўтларнинг биологик хусусиятлари.

• Уруғнинг юқори маҳсулдорлиги.

• Турли тарқатлиш усуллари.

• Тупроқдаги уруғларнинг юқори даражада сақланиши.

• Биологик тиним даврининг мавжудлиги.

• Вегетатив кўпайиш қобилияти.

Ўсимликларнинг ботаник таснифи бегона ўтларга қарши курашишда турлича бўлишини белгилайди. Шунинг учун бегона ўтлар ўсиш, кўпайиш, тарқалиш ва янгиланиш хусусиятларига кўра, яъни биологик гуруҳларига кўра таснифланади.

Паразитлар.

• Поя паразитлари. Тури - повелика.

• Илдиз паразитлари. Тури - заразиҳа.

Паразит бўлмаганлар.

• Эфемер - вегетатсия даври жуда қисқа бўлган, ёзда бир неча авлод беришга қодир ўсимликлар. Тури - лолақизғалдоқ, юлдуз ўт .

Бир ва икки йиллик.

Эрта баҳор униб чиқади ва асосий экин билан эрта ёки бир вақтда уруғ беради. Турлари – ёввойи сули, олабўта, оқшўра;

• кеч баҳор – ёввойи гултожихўроз, семизўт, шамак, кўк иткўноқ, курмак, туяқорин, итузум, ғўзатикан;

• Кузги экинлар ривожланиши учун паст ҳароратли (қиш) тиним даврини талаб қиладиган ўсимликлардир. Турлари –

рўвак, ялтирбош;

• Қишки - ёз охирида униб чиққанда қишки, ёз бошида униб чиққанида эса баҳорги ўсимликлар каби ривожланадиган ўсимликлар. Турлари – рўвак, ялтирбош, жағ-жағ, ярутка;

• Икки йиллик - икки йил ичида ўсади. Биринчи йилда кўп миқдорда органик моддалар тўплайди. Ёзнинг охирида униб чиққан тақдирда, улар икки марта қишлайди. Турлари - қашқарбеда, пахтатикан, латтатикан, оққаррак, куртэна.

Кўп йиллик.

• Илдизпоялилар: - ер ости пояли - илдизга эга бўлиб, асосан вегетатив тарзда кўпаяди. Турлари – момақаймоқ, буғдойиқ судралувчиси, ажриқ, гумай, бўйимардон, қирқбўғим.

• Ўқ илдизлилар - янгиланиш куртаклари билан радиал равишда ажралиб чиқадиган латерал илдизлари бўлган таянч илдизга эга. Турлари - отқулоқ, оққурай, қоқиўт, сачратқи, кампирчопон;

• Судралиб ўсувчилар - ўрмаловчи ер куртаклари туфайли вегетатив кўпаядиган. Турлари - айиқтовон, тугмабош, олмос ўт;

• Попук илдизлилар - толали илдиз тизими ва уруғларни кўпайтириш билан кўп йиллик бегона ўтлар. Турлари - баргизуб, зубтурум;

• Илдиз бачкилилар: - илдиз тизимига эга ва уруғ билан кўпаядиган кўп йиллик бегона ўтлар. Турлари - кўйпечак, янтоқ, какра, қизилмия;

• Туганак илдизлилар - кўп йиллик бегона ўтлар, вегетатив кўпайиш органлари илдиз мевалари. Тури – қирқбўғим, саломалайкум;

• Пиёзсимон илдиз поялар - органик моддаларни тўплаш учун хизмат қилувчи туганакка эга. Тури - ёввойи пиёз, дашт пиёз, тоғпиёз;

Тажрибалар Қибрай тумани суғориладиган ерларида олиб борилди. Сўнгги йилларда бегона ўтлар ниҳоятда кўпайиб кетмоқда. Уларга қарши курашиш машаққатли меҳнат талаб қиладди. Тажриба далаларининг тупроқлари органик бирикмалар билан кам таъминланганлиги аниқланди. Бунга сабаб агротехник тадбирлар ўз вақтида сифатли бажарилмаганидир.

Бегона ўтлар бир ва кўп йиллик иккипаллали ҳамда ғалласимон бўлиши мумкин. Уларга қарши курашиш учун аввало уларнинг тури, миқдори ва учраш даражаси аниқланди.

Нўхатни экишдан олдин бир йиллик ғалласимон бегона ўтлар 1м² майдонда: **кўпгул мастак** - *Lolium multiflorum*

Lam 4,2, людовик сулиси - *Avena ludoviciana Dur* 5,2, япон ялтирбоши - *Bromus japonicus Thunb* 6,1, ёпишқоқ кўноқ, қариқиз *Setaria verticillata (L.) Beauv* 5,2, пиёзбош арпа, хардума, так-так - *Hordeum bulbosum L* 4,3, донани ташкил қилди.

Нўхатни экишдан олдин кўп йиллик ғалласимон бегона ўтлар 1м2 майдонда: монспелсин мушук куйруғи - *Polypogon monspeliensis (L.) Desf* 5,3, туксиз шўражриқ *Aeluropus littoralis (Gouan) Parl* 6,2 жами 36,5 донани, 3,7 баллни кўрсатди.

Далада бегона ўтларнинг бир неча тури учради. Бегона ўтларни йўқотишнинг бир неча усуллари мавжуд. Уларни йўқотиш машаққатли меҳнат талаб қилинади. Улар касаллик ва зараркундалар тарқалишига сабабчи бўлади. Шунинг учун уларга қарши курашнинг кимёвий чораларини ҳам қўллаш лозим. Кимёвий препаратлар қўллаш учун эса уларни тур ва миқдорларини ўрганишнинг аҳамияти катта. Бегона ўтларнинг ҳаддан зиёд кўпайишига сабаб атроф-муҳитни тозаламаслик, ариқлар атрофидаги бегона ўтлар пишиб етилиб уруғлари сувга тўкилиши, қуш ва ҳайвонларнинг гўнларидан ва экинлар орасига ишлов берилмаганлигидан далолат беради.

Натижада ҳосилдорлик кескин камайиши билан бир қаторда доннинг сифати пасаяди, истеъмолга яроқсизлиги

Нўхатда учрайдиган бир ва кўп йиллик ғалласимон бегона ўтлар тур миқдорлари ва уларнинг зарарлаш даражаси.

1-жадвал.

№	Бегона ўтларнинг номлари			
	Ўзбек тилида	Латин тилида	Учраши, 1 кв.м да	Зарарлаш даражаси, баллар
Бир йилликлар				
1	Кўпгул мастак	<i>Lolium multiflorum Lam</i>	4,2	3
2	Людовик сулиси	<i>Avena ludoviciana Dur</i>	5,2	4
3	Япон ялтирбоши	<i>Bromus japonicus Thunb</i>	6,1	4
4	Ёпишқоқ кўноқ, қариқиз	<i>Setaria verticillata (L.) Beauv.</i>	5,2	4
5	Пиёзбош арпа, хардума, так-так	<i>Hordeum bulbosum L</i>	4,3	3
Кўп йилликлар				
6	Монспелсин мушуккуйруғи	<i>Polypogon monspeliensis (L.) Desf</i>	5,3	4
7	Туксиз шўражриқ	<i>Aeluropus littoralis (Gouan) Parl</i>	6,2	4
	Жами:		36,5	
	Ўртачаси:		5,2	3,7

ошади, олинадиган маҳсулотлар сифати бузилади ва турли касаллик, ҳашарот ва зараркундаларнинг тарқалишига сабабчи бўлади. Бу эса ўз навбатида экин майдонларида учрайдиган бегона ўтларга қарши кураш чораларини ишлаб чиқиш кераклигини таъқазо этади.

Тажриба сўнггида гербицидларнинг алоҳида турдаги бегона ўтларга, уларнинг вазнига, маданий экинларнинг ривожланишига, олинган ҳосил сифатига таъсири ўрганилди. Кичик дала тажрибаларида аниқланган истиқболли гербицидларни кенг ишлаб чиқариш шароитида синаб, уларни самарадорлиги аниқланди.

АДАБИЁТЛАР:

1. Дала тажрибаларини ўтказиш услублари. Тошкент, 2007. 147 б.
2. Дослехов Б.А. "Методика полевого опыта", Москва. "Колос" -1985.- С.415-418.
3. Turdieva N. and others Biological Efficiency Of Herbicide (Elymis) Against Weeds In Crops Corn. International Journal of Engineering and Information Systems (IJEAIS) ISSN: 2643-640X Vol. 5 Issue 3, March - 2021, Pages: 179-182.
4. <https://scholar.google.com/scholar> Влияние гербицидных норм на зерновой урожай при посева на соевые поля. ТУРДИЕВА Н.М., САИДОВ С.М. и др.

УЎТ: 632.4..

ESCHINACEA PURPUREA DA TARQALGAN FUZARIOZ KASALLIGI VA UNI OLДИНИ OLIШ ЧОРА-ТАДБИРЛАРИ

Қодирова Дилдора Дилшодовна, таянч докторант,
Нуралиев Хамра Ҳайдаралиевич, профессор,
Тошкент давлат аграр университети.

Аннотация. Ушбу мақолада Ўзбекистон шароитида интродукция қилинган қизил эхинацеяда учрайдиган фузариоз касаллигига қарши қўлланиладиган фунгицидлар ҳамда биологик препаратларнинг уруғ унувчанлигига таъсири ва препаратларнинг самарадорлигини аниқлаш бўйича маълумотлар келтирилган.

Аннотация. В данной статье представлены данные о влиянии фунгицидов и биологических препаратов на фертильность и эффективность препаратов, применяемых против фузариоза, который поражает растение - красную эхинацею, интродуцированной в условиях Узбекистана.

Annotation. This article presents data on the effect of fungicides and biological preparations on fertility and the effectiveness of drugs used against fusariosis, which occurs in the case of red excination introduced in Uzbekistan.

Калит сўзлар: Magnoliophyta, Magnoliopsida, Asterales, Asteraceae, триходермин, круизер эхтра хлопок, максим, уруғ унувчанлиги

“AGRO KIMYO HIMOYA VA O‘SIMLIKLAR KARANTINI”

Илмий-амалий журнал

БОШ ДИРЕКТОР

Интизор
БОҚИЕВА

МАСЪУЛ КОТИБ

Абдунаби
АЛИҚУЛОВ

ДИЗАЙНЕР

Улуғбек
МАМАЖОНОВ

Журнал Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида 2017 йил 26 майда 0560-рақам билан рўйхатга олинган. Ўзбекистон Республикаси Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2017 йил 30 мартдаги №239/5-сонли қарори билан қишлоқ хўжалик фанлари бўйича илмий журналлар рўйхатига киритилган.

Босмахонага топширилди
16.06.2022 йил.

Босишга рухсат этилди:
16.06.2022 йил.

Офсет босма усулида босилди.
Хажми 8 босма табоқ.
Бичими 60x84 1/8.
Адади 500 нусха.
Буюртма № 14.

«HILOL MEDIA» МЧЖ матбаа
бўлимида чоп этилди.

Корхона манзили: Тошкент шаҳри,
Учтепа тумани, Шараф ва
Тўқимачи кўчалари кесишуви.

Б.БОЛТАЕВ, Н.СОДИҚОВА, М.АБЛАЗОВА. Бошоқли дон экинларини зарарли организмлардан химоя қилишнинг усул ва воситалари.....	152
Н.ХАЙТБАЕВА, Р.ХАЙРУЛЛАЕВ. Бугдой фузариозининг ниҳол давридаги белгилари, зарари ва касалликнинг олдини олиш йўллари	154
М.АЗИМОВА. Турли ўғит меъёрлари ва экиш муддатларининг кузги юмшоқ бугдой навларининг дон сифатига таъсири.....	156
Н.ТУРДИЕВА, А.ЮЛДОШЕВ, Д.ТОҒАЕВА, Ш.ТОҒАЕВ. Нўхат орасида учрайдиган бир ва кўп йиллик ғалласимон бегона ўтларнинг турлари, миқдори, учраш даражаси.....	159
Д.ҚОДИРОВА, Х.НУРАЛИЕВ. Echinacea purpurea да тарқалган фузариоз касаллиги ва уни олдини олиш чора-тадбирлари.....	160
С.КАРИМОВА, Э.ХОЛМУРАДОВ. Зиғирнинг фузариоз касаллигига қарши фунгицидларнинг таъсири	162
V.MAMEDOVA, O'.XAMIRAEV. Moshning ahamiyati hamda kasalliklari.....	164
Н.ОТАМИРЗАЕВ, Ш.ЭШОНҚУЛОВ, М.АБДУЛЛАЕВ. Шоли зараркунандаларига қарши ишлатилган кимёвий препаратларнинг биологик самарадорлиги	166
А.УМАРОВ. Нўхатда учрайдиган ғалласимон бегона ўтлар тур ва таснифлари ..	168
А.УТЕПБЕРГЕНОВ, А.БАХИЕВА. Соя ўсимлиги зараркунандалари ва уларнинг энтомофаглари	169
М.ХОЛИҚОВА, Ҳ.МАТНИЯЗОВА. Навоий вилояти шароитида такрорий экин сифатида етиштирилган маҳаллий ва хорижий соя навлари баргларидаги хлопорласт пигмент миқдорини ўрганиш	171
О.СУЛАЙМОНОВ, Б.СОБИРОВ, С.ТУРОПОВА. Маккажўхори парвонаси (Ostrinia nubilalis НВ) зарари ва унинг паразит энтомофаг турларини ҳисобга олиш	175
А.УТЕПБЕРГЕНОВ, Р.САТБАЕВА. Маккажўхори ва оқ жўхори экинларининг зараркунандалари, уларга қарши биологик усулнинг аҳамияти	177
Н.САЙФУЛЛАЕВА. Маккажўхори ҳосилдорлигига гербицидларни қўллаш меъёрларининг таъсири.....	178
Р.ИШМУХАМЕДОВА. Кузги бугдойнинг тезпишар ва ўртапишар навларининг Ўзбекистоннинг жанубий минтақалари шароитида етиштириш самарадорлиги....	180

ТУПРОҚШУНОСЛИК

Б.БОЙНАЗАРОВ, Ф.АБДУЛЛАЕВ, Н.НЕМАТОВ, Б.МЕХМОНОВ. Тупроқ таркибидаги оғир металлларнинг ҳаракати га гумус табиатли органик моддалар ва минералларни таъсири.....	182
З.ҒУЛАМОВА, Н.РАУПОВА, М.УМАРОВ, М.ЮЛДАШЕВА, Х.НАЗАРОВ. Суғориладиган типик бўз тупроқларнинг гумусли ҳолати тавсифи.....	184
Д.ИСМОИЛОВ, А.АРЗЫМБЕТОВ, Н.РАУПОВА, Б.АЗИМОВ. Хўжайли ва тахиагош туманлари худудларида тарқалган суғориладиган тупроқларнинг умумфизик хоссалари	188
Н.КУЧКАРОВА, М.МУСУРМОНОВА. Тошкент вилояти Чиноз тумани суғориладиган типик бўз тупроқларини баҳолаш	191
Г.МИРҲАЙДАРОВА, Г.РАИМБАЕВА. Суғориладиган типик бўз тупроқларнинг биологик фаоллиги	193
Г.ҚОДИРОВА, М.МАШРАБОВ. Тупроқ фосфат режими ва унга фосфор сакловчи ўғитларни таъсири	194
Л.МИРЗАЕВ. Қўлланилган минерал ўғит меъёрларининг такрорий экин - мош ҳосилига таъсири	196
Г.РАИМБАЕВА, Г.МИРҲАЙДАРОВА. Основные показатели плодородия богарных почв	197
Ч.БОБИЛОВА. Олтингургли ва азотли бирикмаларни нефт маҳсулотларига таъсири	198
S.ASATOVA, M.MUSURMONOVA, S.BEKMURATOV, I.RAXMOQLOV. O'tloq karbonatli tuproqlarda fosfor saqlovchi (afu-nkfu) o'g'itlarning samaradorligi..	201

ИҚТИСОДИЁТ

А.МАХМАТМУРАДОВ, Н.НИШОНОВ, Х.ТУРАБОВА. Yevropa va Yevroosiyo iqtisodiy hamkor davlatlardagi karantin obyektlar.....	204
Ш.ОТАБОЕВ. Халқаро рақобат шароитида Ўзбекистон Республикасида қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришни ривожлантиришда прогнозлашнинг ўрни	205